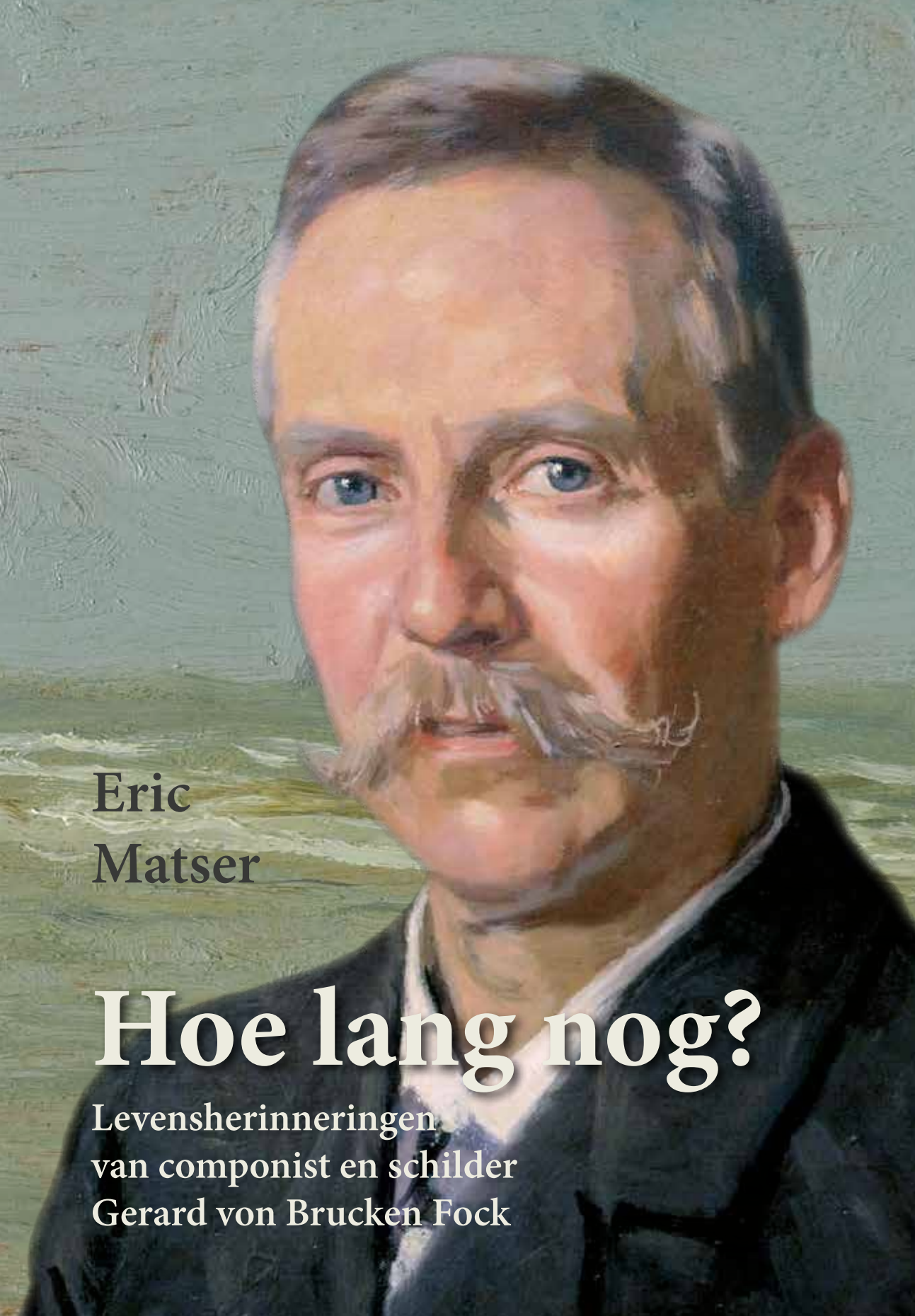

A detailed oil painting of a middle-aged man with a prominent, light-colored mustache and blue eyes. He is wearing a dark, high-collared jacket over a white shirt. The background is a textured, muted greenish-grey. The painting style is realistic with visible brushstrokes.

Eric
Matser

Hoe lang nog?

Levensherinneringen
van componist en schilder
Gerard von Brucken Fock

Hoe lang nog?

‘Moet ik maar aan U overlaten
wat Gij met mijn arme werk wilt doen,
dat ik straks nalaten zal?’

(Von Brucken Fock in *Levensherinneringen*, 1934)

Hoe lang nog?

*Levensherinneringen van componist en schilder
Gerard von Brucken Fock*

Inleiding, redactie en annotatie
door ERIC MATSER

Hilversum
Verloren
2025

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door financiële steun van
Stichting G.H.G. von Brucken Fock Fonds,
Familiefonds Hurgronje en Résonance Amsterdam.

VON BRUCKEN FOCK FONDS

Afbeelding op het omslag:
detail van een zeegezicht, Gerard von Brucken Fock,
olieverf op paneel, ca. 1920 (collectie Eric Matser) en
Portret van Gerard von Brucken Fock, J.G. van Caspel,
olieverf op doek, 1917 (SVBF, inv.nr. GH-92).

© 2025 Eric Matser
Uitgeverij Verloren bv
Torenlaan 25
1211 JA Hilversum
www.verloren.nl

ISBN 9789464551822

Omslagontwerp: Tanja Stropsma, Hilversum
Opmaak: Rombus/Patricia Harsevoort, Hilversum

*This publication has been produced in accordance with the EU Deforestation Regulation (EUDR).
No part of this publication may be reproduced in any form, including use for text and datamining,
without written permission from the publisher.*

Inhoud

Inleiding	7
I Jeugd	22
II Kostschool te Kampen en hbs te Middelburg	33
III Utrecht	43
IV Berlijn	49
V Amsterdam	58
VI Reizen	61
VII Verloving en huwelijk	68
VIII Amsterdam [en terugkeer naar Zeeland]	77
IX Bekering, de nieuwe maatschappij, Parijs	92
X In het Heilsleger	100
XI Royan	109
XII Verder verblijf te Amsterdam en vertrek van daar in 1904	113
XIII Aerdenhout, Parijs	133
XIV Laatste tijd in Parijs, naar Laren, Katwijk aan Zee en Heemstede	143
Noten	158
Bronnen en literatuur	171
Register van composities	174
Register op persoonsnamen	176

Inleiding

In 2025 had het 90^e sterftejaar van de Zeeuw Gerard von Brucken Fock (1859-1935) herdacht kunnen worden, ware het niet dat bijna niemand hem kent. En dat is jammer, want de man was een verdienstelijk schilder, maar bovenal een zeer talentvol toonkunstenaar, tijdgenoot van Alphons Diepenbroek – een minder onbekende Nederlandse componist. Ik claim dat niemand vóór de publicatie in 2021 van mijn biografie, *De Hollandse Chopin – Gerard von Brucken Fock 1859-1935*, wist dat deze componist twee jaar muziekcriticus van *De Amsterdammer* is geweest. Hij maakte in deze functie het eerste abonnementsconcert in het Concertgebouw mee, op 3 november 1888. De (toenmalige) akoestiek beviel hem niet en hij kreeg het met zijn lezers aan de stok, omdat hij tegen het muziekdrama van Richard Wagner was. Maar schrijven kon hij!¹ De toon van de vele epistels die hij voor zichzelf schreef was veelal somber. Hij werd gekweld door zondegevoel en onzekerheid, wat hij trachtte op te lossen door overdreven godsdienstigheid. Deze egodocumenten zijn ongeschikt voor publicatie, maar werden door mij uiteraard wel gebruikt voor de biografie.

In één egodocument, voltooid vlak voor zijn dood, gaat een helder Zeeuws licht schijnen: *Levensherinneringen* uit 1934. Zijn levenslange en pijnlijke zoektocht naar reinheid, recht en liefde lijkt hierin tot een catharsis te komen. Von Brucken Fock loopt in dit egodocument niet voor de eerste keer zijn leven na, maar doet dit nu met veel begrip voor zichzelf. We kunnen zijn strijd ook vandaag nog goed navoelen. Het betoog is beslist niet langdradig, hier en daar zelfs humoristisch. Men verplaatst zich met gemak in de jongen, de kostschooljongen, de hbs'er, de muziekstudent, de criticus, de rentenier, de christen-anarchist, de echtgenoot, de veldarbeider, de kapitein in het Leger des Heils, de directeur van een kerkkoor, de schilder en de ambitieuze componist. Daarnaast geeft Von Brucken Fock ons ook een prachtig tijdsbeeld. Wat het extra bijzonder maakt is dat hij in *Levensherinneringen* veel composities noemt waaraan hij werkte, hoe de receptie ervan was en hoe hij daarop reageerde. Dit is voor de geschiedschrijving van de Nederlandse toonkunst geen onbelangrijk gegeven (zie hierna onder 'De wederkomst van Gerard von Brucken Fock?').

De overkoepelde context van het leven van Von Brucken Fock – en dus van zijn egodocumenten – is religie. Uniek is het verslag over zijn toetreding in 1892 en werken bij l'Armée du Salut (Leger des Heils) in Frankrijk tot 1894. De ontwikkeling van het geestelijk (= christelijk) leven van Von Brucken Fock is in *Hoe lang nog?* goed te volgen. Daarmee is dit niet per definitie een 'feel good' uitgave. De lezer zal bereid moeten zijn een voor de huidige tijd vreemde geloofsbeleving op de voet te volgen, om misschien te ontdekken dat Von Brucken Fock toch de kern van het evangelie heeft gevonden en in de praktijk heeft willen brengen.

Hoe kwam ik er eigenlijk bij – als ongelovige – een biografie te schrijven van een hypergelovige en bijna vergeten Nederlandse toonkunstenaar? In 2011 kocht ik op een Amsterdamse veiling een zeegezicht. In de catalogus stond bij het lotnummer de naam Gerard von Brucken Fock. Het leek me bijzonder een werk te bezitten van een schilder die ook componist was. Na het lezen van het gedenkboek: *Een mens van twee werelden*, uitgebracht ter herdenking van zijn 100-jarige geboortjaar, was ik verkocht.² Hij bleek niet zozeer een mens van twee kunsten, als wel een mens van het profane en van het (hogere) christelijke leven. Muzikaal kwam ik ook aan mijn trekken. In het boek viel mijn oog op een citaat uit zijn *Levensherinneringen*, geschreven een jaar voor zijn dood: 'Hier [in Middelburg] maakte ik een *Violoncel Sonate* af, die ik al in Berlijn begonnen was [...] ze is nog manuscript'. In 2013 kwam ik bij een bezoek aan het Nederlands Muziek Instituut de autograaf van een zeldzame cellosonate uit de Nederlandse negentiende eeuw tegen.³ Gaandeweg werd mij duidelijk dat ik op een goudader was gestoten. Het leek erop dat een groot deel van het vergeten muziekoeuvre op ontsluiting – en wel door mij! – lag te wachten.⁴ Ik vatte het plan op nader onderzoek te doen en de biograaf van Gerard von Brucken Fock te worden. Ik trof daarbij veel onuitgegeven muziek van hem aan in het Nederlands Muziek Instituut in Den Haag. Na tien jaar arbeid waren ook uitvoerende musici door mij op het spoor gezet. De eerste was pianist Frank van de Laar, die verbaasd was over de kwaliteit van de ontdekte pianomuziek. Er vonden diverse wereldpremières plaats. Mijn Von Brucken Fockproject was op stoom gekomen.

Na afloop van een presentatie van mijn biografie voor de Vrienden van de Zeeuwse Bibliotheek (ZB) in 2023 meldde ik aan de directeur, Perry Moree, dat ik voor mijn biografie gebruik had gemaakt van egodocumenten die in een kluis van de ZB liggen.⁵ Ik vond dat *Levensherinneringen* dermate goed en interessant was dat het integraal uitgegeven moest worden. Het was niet aan dovemans oren. En nu leest u *Hoe lang nog?*, een uitgave met *Levensherinneringen* aangevuld met relevante teksten uit enkele andere egodocumenten.

Afb. 1 Gerard von Brucken Fock thuis in Heemstede en geridderd, kort na de wereldpremière van zijn Requiem in Haarlem op 20 december 1934, die hij door ziekte niet kon bijwonen (ZB, archief VBFF, foto EM).

De titel van deze uitgave is geïnspireerd op het lied *Hoe lang nog?* (1930) – van Von Brucken Fock –.⁶ De tekst van het lied is een Hollandse religieuze hertaling van zijn vroegere wereldlijke pianolied (*Die Braut*) op een tekst van Emanuel Geibel. *Hoe lang nog?* begint aldus: ‘O, donker oord, door zucht gevallen wereld ...’ Oftewel, hoe lang nog moest hij nog wachten op het Koninkrijk Gods. ‘Het christendom is niet voor de vrolijken’, placht Von Brucken Fock te zeggen.

Von Brucken Fock schreef *Levensherinneringen*, liggend op twee stoelen in zijn Heemsteedse woonkamer, in het jaar voor zijn dood, 1935. Het is een mooi stuk cultuurgeschiedenis en een beklemmend verslag van een levenslange zoektocht in de kunsten en in het geloof. Hij wist niet wat hij liever was geworden: schilder of schrijver, componist of schilder. En binnen ieder

van deze disciplines had hij getwijfeld aan zijn talent, wellicht uitgezonderd voor zijn 'schrijverij'. Hij pendelt niet alleen voortdurend tussen de verschillende kunsten, maar ook tussen zijn ambities enerzijds – door hem zijn 'zucht naar roem' genoemd – en het hogere en christelijke (geloofs-)leven anderzijds. Met zijn geloof lijkt hij uiteindelijk ook een uitweg te zoeken uit het tranendal van het kunstbedrijf, in casu het gebrek aan erkenning als toonkunstenaar. De titel van de publicatie *Hoe lang nog?* is ook een knipoog naar de huidige lezer: 'hoe lang nog moeten we wachten op bekendheid van het eeuwige muzikalent Gerard von Brucken Fock?'

Von Brucken Fock voelde zich 'vreemd onder de mensen'.⁷ Ik ben hem gaan zien als christelijk tobber en worstelaar en daardoor dus ook als 'vreemd voor de mensen'. De vitale kant van zijn persoonlijkheid komt tot uiting in een typering door de samensteller van *Een mens van twee werelden*, Hetty Dozy-de Stoppelaar, die hem nog heeft gekend: 'Om hem was iets van de Walcherse lucht: van de blonde kustlijn, het lichte water, de blauwe luchten, de donkere wolken, de krachtige brekers van de zee bij zijn geliefde Domburg en het zilveren licht over alles.'⁸ Maar ze moest ook concluderen dat Von Brucken Fock een naïeve man was geweest die nooit iets van het leven had geleerd.

Religie als context

In de jaren zestig van de vorige eeuw gaf de eerste voorzitter van het G.H.G. von Brucken Fock Fonds, J.R.H. de Smidt, lezingen met behulp van een bandrecorder en dia's van de schilderijen. Zo wilde hij de aandacht op de naamgever van het fonds vestigen. De Smidt gaf op een van die lezingen een algemene context:

Von Brucken Fock is geboren in een tijd waarin een verzekerd, burgerlijk optimisme opgeld deed. Men geloofde dat zich in deze wereld een geleidelijke, langzame maar zekere evolutie voltrok. Het mensdom werd beschouwd als één groot geheel, waarin zich allerlei vermogens en kiemen ontwikkelen, zodat het voortschrijdt tot steeds grotere zelfstandigheid. Deze stemming overheerste in de toonaangevende kringen tot er omstreeks 1880 een kentering kwam. Men zag in dat de vooruitgang toch niet zo zeker was als men wel gedacht had. Overal was onrecht en partij-schap. Het opkomend proletariaat voelde zich achtergesteld en verdrukt. Een toenemend pessimisme maakte zich vooral van de jongeren meester. Schopenhauer, Nietzsche, Tolstoj, Ibsen werden gretig gelezen; velen werden aangegrepen door een sociale ontroering. Von Brucken Fock heeft dat alles meegemaakt en op zijn wijze heeft hij getracht de tekenen der tijden te verstaan.⁹

Die 'eigen wijze' van Von Brucken Fock was uiteindelijk sterk religieus gekleurd. Rond 1886 was hij korte tijd geïnteresseerd in het spiritisme van dominee D.P.M. Huet uit Goes. Deze man zette hem op het spoor van het Leger des Heils, dat na 1886 in Zeeland al snel voet aan de grond kreeg. Zo-

wel zijn belangstelling voor het spiritisme als voor het Hollandse Leger des Heils taande spoedig. De sociale kwestie kreeg hem in de greep. De oplossing hiervan diende volgens hem geleidelijk en middels bekeringen tot het christendom plaats te vinden. Het politiek christendom van de antirevolutionairen was hem een gruwel.

Von Brucken Fock heeft zich tweemaal aangesloten bij een geloofs-gemeenschap. Van 1892 tot 1894 was hij werkzaam bij het Leger des Heils in Frankrijk. Hij had daar nauwe contacten met de leiding, Arthur Clibborn en diens vrouw Catherine Booth-Clibborn, een dochter van William Booth, de oprichter van de Salvation Army. Het verslag van de belevenissen van Von Brucken Fock in l'Armée du Salut (Leger des Heils) gedaan in *Levensherinneringen* en in andere egodocumenten (brieven aan zijn vrouw!) is in meerdere opzichten volstrekt uniek en bovendien amusant.¹⁰

Van 1896 tot 1902 waren de Von Brucken Focks actief lid van de Vrije Evangelische Gemeente in Amsterdam, een minderheidsgroep in de grote massa van 'gewone' Amsterdamse protestanten en katholieken. De evangelischen zijn, evenals leden van het Leger des Heils, bevindelijk, dat wil zeggen: het gaat hen om een persoonlijke relatie met Jezus. Ook van deze gemeente kreeg Von Brucken Fock genoeg. Hij ging het zélf proberen. Maar zijn wandelingen door Amsterdamse straten met een omgehangen sjerp en de tekst 'Jezus redt' kwamen hem vooral voor als een inspiratie van de Duivel. Ik toonde in mijn biografie aan dat zijn zorgen om de mensheid en de maatschappij als een afgeleide zijn te beschouwen van zijn persoonlijke problemen, van zijn persoonlijk lijden.

Biografische schets

Uit *Levensherinneringen* kunnen we opmaken dat de jeugd van Von Brucken Fock op het buiten Ter Hooge bij Middelburg paradijselijk moet zijn geweest. Hij was een sensitieve jongen. Maar omdat hij moeilijk opvoedbaar was werd hij naar een kostschool in Kampen gestuurd. Na zijn onafgemaakte hbs in Middelburg en zijn studie bij componist Richard Hol in Utrecht vertrok hij naar Berlijn, waar hij drie jaar de Hochschule für Musik bezocht. Die opleiding maakte hij niet af. Er volgde een periode van zoeken, waarbij afwisselend geschriften van Multatuli (*Ideeën*), Tolstoj en toneelwerken van Ibsen de richtsnoeren waren voor zijn leven, dat maar geen richting wilde krijgen. Hij bleef in eigen woorden 'wankel', zocht steun en trouwde in 1885 Marie Pompe van Meerdervoort.

Zijn schrijftalent en zijn ervaringen als componist bezorgden Von Brucken Fock tijdelijk (1888-1890) een interessante baan als muziekcriticus bij *De Amsterdammer* (nu *De Groene Amsterdammer*). Inmiddels had hij al een groot aantal composities op zijn naam staan, waarvan slechts een enkele

was gepubliceerd.¹¹ De eerste scheurtjes in een ‘normaal’ bestaan als componist en muziekcriticus ontstonden rond 1889, toen Von Brucken Fock onder invloed kwam van het anti-kunst gedachtengoed van Lev Tolstoj. Hij ging zich schuldig voelen over zijn rentenierschap en vertrok voor korte tijd naar Leipzig, waar hij de kost wilde verdienen als pianoleraar. Dit kan ook worden gezien als een eerste vlucht uit de scheppende kunst, maar hij ging toch weer componeren. Von Brucken Fock keerde met zijn vrouw terug naar Zeeland. In de zomer van 1891 volgde een ultrakorte periode als landarbeider. Onder de indruk van het overlijden van zijn moeder componeerde hij die zomer zijn gevoelige *Moments Musicaux*. In dezelfde zomer bekeerde hij zich en wendde zich wederom van de toonkunst af. Zijn bekering wijst op een authentiek geloof, dat nog niet – zoals later – gebruikt werd om teleurstellingen weg te redeneren. Er was namelijk juist sprake van waardering van zijn pianomuziek door gezaghebbende critici. Hij werd op dat moment beschouwd als het grootste muzikalent van Nederland.

Maar Von Brucken Fock vertrok met zijn vrouw naar Parijs, waar hij zich tot haar ontsteltenis aansloot bij het Leger des Heils (l’Armée du Salut), om in de sloppen van de stad onder de armen te gaan werken. Na drieënhalf jaar keerde hij, teleurgesteld in de resultaten van het Leger, naar Nederland terug.¹² Von Brucken Fock beschouwde terugkijkend zijn Legertijd als een ‘intermezzo’ waarin hij veel had geleerd.¹³

In Holland kwam zijn componistencarrière moeizaam van de grond, zelfs ook nadat hij op basis van 24 *Praeludien* opus 15 in 1901 door Edvard Grieg schertsend ‘de Hollandse Chopin’ was genoemd.¹⁴ Die preludes werden alleen door de componist uitgevoerd. Von Brucken Fock werkt een tijdje in de schaduw van zijn talenten als directeur/componist van een kerkkoortje in Amsterdam. Een zeldzaam hoogtepunt was de uitvoering in 1904 van zijn symfonische gedicht *Van de zee en de vert* door Willem Mengelberg met het Concertgebouworkest. In 1911 vertrok Von Brucken Fock na de zoveelste ongunstige recensie (zelfs over zijn schilderijen) weer naar Parijs, waar hij werkte aan zijn christelijk-sociale opera *Jozal*, in een poging Richard Wagner met een alternatief voor diens ‘muziekdrama’ alsnog naar de kroon te steken.¹⁵ Langzaam ebde de inspiratie voor zijn opera weg en staakte hij het werk eraan. Hij had altijd nog zijn schildersambities. Kritiek in Parijs van de kunstschilder Isaac Israëls en de etser Marius Bauer op zijn ‘povere’ landschapjes en portretten was genoeg om af te zien van een nieuwe loopbaan als schilder.¹⁶

Von Brucken Fock keerde gedesillusioneerd terug naar Nederland, waar hij in zijn nieuwe woonplaats Laren trachtte geestelijk overeind te blijven middels het werken aan een omvangrijk geschrift over het komend Koninkrijk Gods. Uiteindelijk durfde hij zijn boek niet uit te geven, omdat hij er zelf niet naar leefde. Kunst en wetenschap waren voor hem inmiddels de ‘twee hoornen van het beest’ uit het Oude Testament geworden. Von Brucken

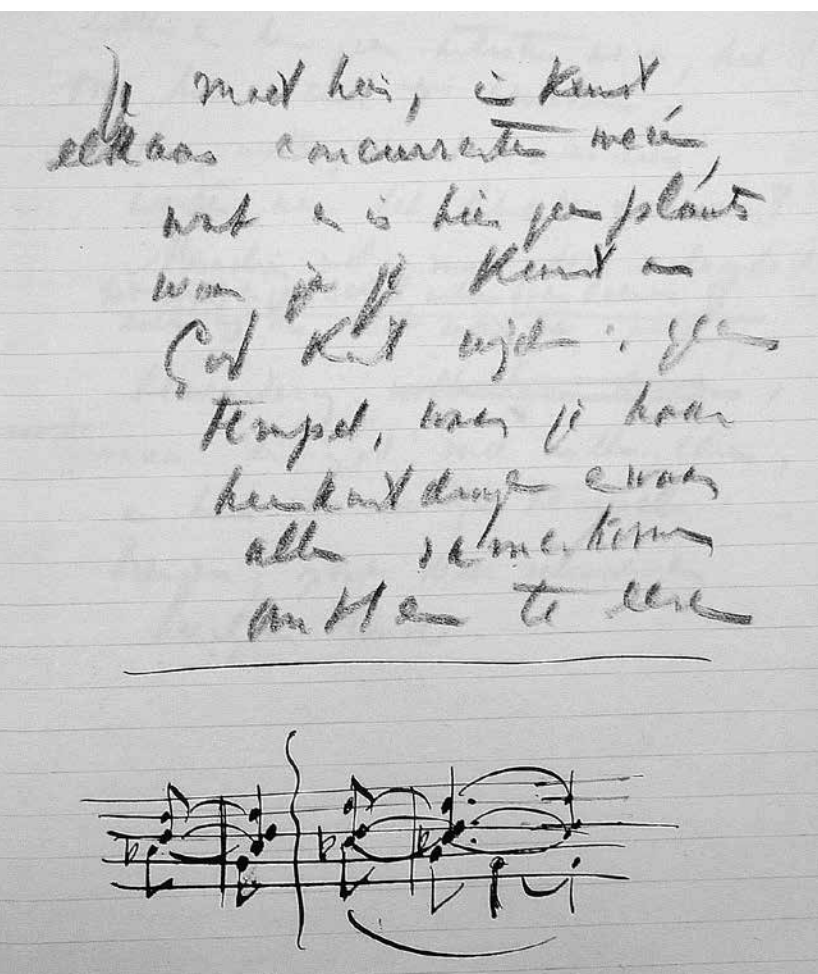
Fock was van mening dat *met* en *in* de kunst de verkeerde dingen worden verheerlijkt. De wetenschap had het mis, want de aarde was plat en de afstand naar de sterren kon lang niet zo groot zijn als werd beweerd. De ‘Einsamkeitsfanatiker’ keerde zich steeds meer af van het leven en de realiteit.¹⁷ Volgens zijn vrouw lag de oorzaak in een intens gevoel dat hij als componist niet op waarde werd geschat, een wond die al bloedde toen hij door zijn vader op weg naar de kostschool was vergeleken met zijn oudere broer Emile, die volgens hem briljanter was.

Omdat Laren hem niet langer beviel – Von Brucken Fock beweert dat zijn vrouw het er niet meer uithield! – trok Von Brucken Fock naar een schilderachtig huurhuisje in het armelijke Katwijk aan Zee. Daar maakte hij zijn ‘innerlijke reises’ langs het strand. In 1918 kwam hij weer in een hevige artistieke en geestelijke crisis terecht. Zijn vrouw sprak van ‘een ziekte’, waarmee zij aangaf dat er sprake was van een diepe depressie, gecombineerd met geloofswaanzin. Haar man werd bij vlagen intens ongelukkig van zijn ‘kunstweg’. In dat jaar kreeg dirigent van het Concertgebouworkest Willem Mengelberg plotseling een brief van Von Brucken Fock met de mededeling dat hij definitief was gestopt met componeren en dat hij niet meer geïnteresseerd was in uitvoeringen van zijn muziek in het Concertgebouw. Hij was al dat componeren als onchristelijk gaan beschouwen.¹⁸ Mengelberg zette het in ander licht: ‘Von Brucken Fock is een van onze meest geniale componisten, maar hij heeft zichzelf altijd erg in de weg gezeten’.¹⁹

Von Brucken Fock gaf zelf een interessante verklaring voor zijn evangelisatiedrift en religieuze tobberijen. Hij zei last te ondervinden van zijn hoofd dat in tijden van overspanning verwerd tot een ‘denkmachine’. Het openbaren van geweldige profetieën en theorieën beschouwde hij als een soort ‘imponeerdwang’. Dit is een zelfinzicht dat er niet om liegt.²⁰ Aan het einde van *Levensherinneringen* haalde Von Brucken Fock een vriendin aan die zijn religieus geschrijf bestempelde als ‘koud, abstract, cerebraal, het hart niet rakende’. Dit geeft een minder positief beeld van de man, om wie blijkbaar niet alleen zilveren Zeeuws licht zweefde.

In 1920 vestigde Von Brucken Fock zich samen met zijn vrouw in Heemstede. Hij hield het aan de Amaryllislaan tot zijn dood uit. Van 1924 tot 1932 componeerde hij op zijn lange tot zeer lange buitenlandse reizen zijn 152 *late pianopreludes*. Hoewel hij het picturale in zijn muziek wilde afschaffen, kon hij het niet laten te ‘schilderen’: de mistral, zeeën met of zonder rode of gele rotsen, dorpjes, bossen, een ondeugend meisje, vogels, een bergmeer, enzovoorts. Hij heeft ook zichzelf – al was het misschien onbewust – in deze stukken ‘geschilderd’.²¹

Aan het einde van een loopbaan, die enkele successen, maar in de ogen van Von Brucken Fock ook menig dieptepunt had gekend, voerde Willem Mengelberg in Carnegie Hall met de New York Philharmonic de *Bretonse Suite*

Afb. 2 Eerste pagina uit het egodocument 'Kunst, kan die bestaan in deze tijd?' (ZB, archief VBFF, inv.nr. 84): 'Je moet hier, in kunst, elkaars concurrenten wezen, want er is hier geen plaats waar je je kunst aan God kunt wijden, geen tempel waar je haar heen kunt dragen, en waar allen samenkomen om Hem te eeren.'

uit – een orkestratie van een aantal pianopreludes van Von Brucken Fock uit 1927. De recensie was lauw en ook de criticus-componist Willem Pijper was na een uitvoering in Nederland niet zeer enthousiast. Wellicht was 'dit' de ontstellende ervaring die Von Brucken Fock noemt in de inhoudsopgave van *Naar de komende maatschappij* (1929) – de voorloper van *Levensherinneringen*. We weten het niet zeker, want de beschrijving van 'de ontstellende ervaring' zelf is uit het document gescheurd.

Bij het schrijven van *Levensherinneringen* in 1934 moest Von Brucken Fock constateren dat hij niet uit zijn leven en talent had gehaald wat er in had gezeten. Hij was te veel zijn eigen gang gegaan, had niets van anderen willen aannemen, was bang dat al zijn composities uiteindelijk bij de vuilnisman terecht zouden komen en durfde slechts te hopen dat de Heer er nog iets van waarde in zou aantreffen en aanbevelen bij God. Toch was hij van

mening dat hij in zijn pianowerken en liederen ‘een zeker meesterschap’ had verworven. Dat hij inderdaad geen onbetekenend componist was, blijkt uit goede woorden van grootheden als Richard Strauss, Ferruccio Busoni, Willem Mengelberg, Johan Wagenaar, Alphons Diepenbrock, Carl Nielsen en Edvard Grieg, om de meest bekende namen te noemen. Mijn eigen onderzoek naar het muzikoeuvré (waaronder vele ontdekkingen van aanvankelijk onuitgegeven muziek) bevestigt het beeld van een ten onrechte vergeten toonkunstenaar.

In de volgende paragraaf sta ik stil bij de geschiedenis van ‘het grote vergeten’ van Von Brucken Fock en de rol die zijn hang naar een puur en christelijk leven daarbij kan hebben gespeeld. Ten slotte bespreek ik moderne (digitale) mogelijkheden van herwaardering van de componist.

De wederkomst van Gerard von Brucken Fock?

De weduwe Marie verzuchtte in 1937, twee jaar na de dood van haar man, dat de dirigent Arturo Toscanini zich eens over de orkestsuite *Aus dem Süden* had moeten ontfemen.²² Ze was niet de enige roepende in de woestijn. Componisten Sem Dresden, Hendrik Andriessen en musicoloog-professor Eduard Reeser beschouwden de *pianomuziek* van Von Brucken Fock als het beste van wat er op dat gebied in zijn tijd in Nederland is verschenen.²³ De Maatschappij tot Bevordering van de Toonkunst trok het breder. Op 24 december 1935, ruim vier maanden na het overlijden van Von Brucken Fock, liet Toonkunst schrijven: ‘Een van de nobelste scheppende geesten, die het Nederlandse kunstleven heeft voortgebracht’.²⁴ Op initiatief van de Maatschappij werd – onder ongunstige oorlogsomstandigheden het – *Requiem* van Von Brucken Fock uitgegeven. Medewerking verleende nota bene Willem Pijper, die blijkbaar was teruggekomen van zijn kritiek op de componist.

Na de Tweede Wereldoorlog raakte Von Brucken Fock, die bij leven al veel kritiek had moeten verduren, helemaal in het vergeetboek. Een lichtpuntje was een uitvoering van het *Requiem* bij de herdenking van de Watersnood in 1954. Het werk was sinds de première in 1934 niet meer uitgevoerd en klonk in erbarmelijke vrieskou in de Magdalenakerk van Goes, rechtstreeks op de radio uitgezonden. Weduwe Marie von Brucken Fock had zich aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog ingezet voor uitgave van het werk. Dankzij haar is ook in 1954 het Von Brucken Fock Fonds opgericht, met als doel om Nederlandse muziek en schilderkunst te propageren, een wens van haar overleden man. In 1959 werd met de publicatie van het gedenkboek *Een mens van twee werelden*, op initiatief van het G.H.G. von Brucken Fock Fonds, een eerste grote poging tot erkenning van de componist/schilder gedaan. Een volgende stap was een herdruk van 24 *Praeludien* opus 15, verschenen in de jaren zestig van de vorige eeuw, maar het hielp niet

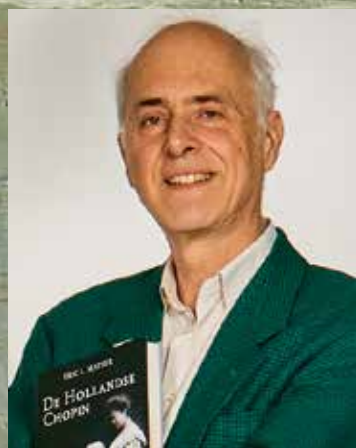
De beroemde componist Edvard Grieg noemde hem in 1901 een 'Hollandse Chopin'. Toch bleef Gerard von Brucken Fock (1859-1935) een twijfelaar. Zou zijn muziek later nog worden gewaardeerd of eindigde alles bij de vuilnisman? In zijn aangrijpende egodocument *Levensherinneringen*, dat hij kort voor zijn dood voltooide, vraagt hij zich af: hoe lang nog voor het Koninkrijk Gods aanbreekt?

Hoe lang nog? is een integrale uitgave van *Levensherinneringen* uit 1934, voorzien van een inleiding en verrijkt met fragmenten uit andere egodocumenten. Naast begenadigd schilder en componist blijkt Von Brucken Fock een uitstekende schrijver. In een melancholieke stijl beschrijft hij zijn leven tussen musici, schilders en geestverwanten, onder wie Richard Strauss, Willem Mengelberg, Jan Toorop, Isaac Israëls en zangeressen waarop hij verliefd werd.

Hoe lang nog? biedt een – soms beklemmend – kijkje in de ziel van de worstelende Zeeuw. Na een levenslange strijd in en om de kunst vond hij enigszins rust in het geloof.

Via QR-codes in het boek zijn Von Brucken Focks composities direct te beluisteren op het YouTube-kanaal van de auteur. Daar zit menig juweel bij.

Eric Matser (Rotterdam, 1956) studeerde sociale geografie aan de Vrije Universiteit Amsterdam en is sinds 1998 eigenaar van Résonance – verhuur van strijkinstrumenten (Amsterdam). Vanwege zijn fascinatie en missie werd hij 's werelds grootste kenner van leven en werk van componist en schilder Gerard von Brucken Fock. Matser publiceerde in 2021 de biografie *De Hollandse Chopin. Componist en schilder Gerard von Brucken Fock 1859-1935*, ook verschenen bij Uitgeverij Verloren.

9 789464 551822